

[FÜGGELÉK]

Szilágyi Domokos első verse, melyet a Költő életei című könyv szerint idézünk.

ÉDESANYÁM SZÜLETÉSNAPJÁRA

I

Ma, október negyedike
A nagy nap minálunk
Édesanyánk születésnapjára
Mind, sorban felállunk.

II

Ma, október negyedikén
Csak az a kérésem:
Az én drága, jó anyámat
Áldja meg az ISTEN!!!

Szeretettel: Domi fia

1948. október 4.

*

A Napsugár című gyermekeknek szóló (pionír) havilap 1962. januári számában találhatóak a *Toronyház*, a *Cirkusz*, a *Villamos* és a *Scînteia-ház* című versek mellett az *Óvodák – iskolák*, mely nem került be az *Új kenyérből* megjelent *Kis versek a nagy városról* című ciklusba. (A *Cirkusz* önállóan jelent meg, a ciklus negyedik tagja a *Köztársaság tér* című vers.)

ÓVODÁK – ISKOLÁK

Palotábnál palotább
széphomlokú paloták:
egymást érik itten az
óvodák meg, iskolák.

*

A Korunk 1960/9. számában jelentek meg részletek a *Halál árnyéka* című versciklusból. A Rekviem közölt részletei nagyobb eltéréseket mutatnak a kötetbe felvett változathoz képest, melyeket itt nincs mód elemezni. Itt a versciklushoz írt bevezetőt idézzük, ami a kötetből kimaradt.

“Ez a néhány vers a hitleri koncentrációs táborok megkínzottjainak emlékét idézi.

A versek nem közvetlen élményből fakadnak. Mégis úgy éreztem, hogy jogom és kötelességem elmondani mindezt, még akkor is, ha tudatában vagyok annak, hogy kevés a szó és erőtelen kifejezni azt a borzalmat, amelyet a faszizmus jelentett.

Nemcsak építeni, hanem nem-feledni is kötelességünk. Különösen ma, amikor a nyugat-európai események oly aggasztóan bizonyítják, hogy a faszizmus újjászületőben van.

Thomas Mann szerint az antibolsevizmus századunk legnagyobb butasága. Ez a ‘butaság’ milliók és milliók életébe került, s ma is láthatjuk, hogy a faszizmus és antibolsevizmus cinkossága a legnagyobb veszély: az új háborúé. Kötelességünk megcáfolni azokat, akik szerint a történelem ismétli önmagát.”

*

Levél Méliusz Annának és Józsefnek, kelt: Marosvásárhely, 1962. március-április

“[...] Akkor átmentem Hajduhaj Győzőhöz (Pandur Victor) [az Igaz Szó főszerkesztője – a szerk.], merthogy aszuta, beletesz az áprilisi számba. Nosza, hamar írtam egy verset a kollektivizálás befejezéséről, ehhez jött még az *Építők* című rossz vers meg a *Vasöntők* (erősen megszelídített állapotban: Ugye, borzadsz, ha nézed őket – helyett: Ugye ámulsz, ha nézed őket estébe), no meg a *Festő halála*, mely körül nagy közelharc folyott, de végül is félreménnyel bekerült. És akkor, uraim, segítségemre jött a képzőművész szövetség elnöke, Camil Ressu, és sürgősen meghalt, és erre Székely János diadalmas csataordítással rögvest és tüstént odairta motteau gyanánt, hogy: C. R. emlékére.) [...]”

A versek valóban megjelentek az Igaz Szó 1962/4-es számában (526–528. o.).

A kollektivizálásról szóló vers címe *Tengernyi földek éneke*, kötetünkben a Versek 1956–62 fejezetben szerepel.

A *Vasöntők Százszor gondold meg* címmel került be a lapba, a megszelídített változatot közöljük (ld. alább), a *Szerelmek tánca* című kötetébe az ‘eredeti’ szöveget az ‘eredeti’ *Vasöntők* címmel vette fel a költő. Az *Építőket*, némi eltéréssel az *Álom a repülőtéren* című kötetben is olvashatjuk, az Igaz Szó-féle változatot ld. alább.

A *festő halála* című verset az *Álom a repülőtéren* és a *Sajtóértekezlet* című kötet is tartalmazza. A Függelékben a Mészáros József által megtalált, Igaz Szónak küldött levelezésből előkerült kéziratos változat olvasható, melyet a *Játszhatnám* kötetben közölt, valamint az Igaz Szóban, valóban Camil Ressunak ajánlva.

SZÁZSZOR GONDOLD MEG

Ugye, ámulsz, ha nézed őket?
Képzeld csak magadat oda!
Szemed a fény, bőröd a hó,
orrod a verejték szaga,
agyad marja a kábulat,
idegeid izzanak,
lebegsz s cammogsz itt egy időben,

vonz és taszít ez az erő,
gravitációnál erősebb
és magasságba röpítő:
elűz és fogvatart a hő –
Képzeld csak oda magadat!
Förlünlőne az öntudat
s az okos, acél akarat
mindezeken, s meglenne benned
az a fölényes biztonság, mely
ehhez a hősi munkához kell,
hogy simán s hajszálpontosan
végezz minden mozdulatot,
teremtő légy e legnagyobb
teremtésben – istennél több,
mert: ember?
Mit szólsz?

– Hallgatok.

Hát százszor gondold meg magad,
százszor gondold meg, mielőtt
egy szót is leírsz róluk; százszor,
mielőtt ünnepled a hőst,
ki acélkemény akarattal
gyúr le minden napot áldott –

szívedben bontsád hát ki szép,
nem-hervadó, tiszta virágod:
a vérvörös alázatot.

(1962)

A FESTŐ HALÁLA

Emlékezés Papp Auréla

Te is megszöktél ecsetek
színek fények vásznak elől
amint tárgyá váltál:
alakjuk vesztik számodra a tárgyak
idomtalan idomok
suhannak kilobbant szemed előtt

üres nyomod kong az utcakövön
barátod az árnyékoknak előreköszön

megmosdatnak
talán zene is szól majd
anyókák mondják: milyen szép temetés
adjon az Isten nekünk is ilyen
kislányok tág szemében könny lesz
egy darabig még szerves fájdalom lesz

kihulltál az időből
belehulltál az időbe
oly mindegy miként mondom

hadd gyászoljuk egy percre halálodban halálunk
most jó sírni egy kicsit
és aztán jó elfeledni a halált:
a tieddel a magunkét is
és jó újrafelfedezni az életet:
a magunkéval a tied is –:

a fényt amelyet számunkra loptál
a színt amelyet számunkra loptál
a mozdulatot amelyet számunkra loptál
a mosolyt amelyet számunkra loptál
a mámort amelyet számunkra loptál
a józanságot amelyet számunkra loptál
az igent amelyet számunkra loptál
a nemet amelyet számunkra loptál
a hitet amelyet számunkra loptál –:
(Prométeusz vagy te is)
boldog orgazdák: hadd vegyünk át
s a vágynak: kiszólni ki-nem-szólt szavaid
lépni lépetlen-maradt lépéseid
mosolyogni kialudt mosolyaid
és aztán halálodat halni
és oly súlyossá válni
mint te
a halott
te
a haláltalan

A FESTŐ HALÁLA

Camil Ressu emlékére

Te is megszöktél ecsetek
színek fények vásznak elől

amint tárggyá váltál
alakjuk vesztek számodra a tárgyak
idomtalan idomok
suhannak kilobbant szemed előtt

üres nyomod kong az utcakövön
barátod az árnyékoknak előreköszön

keresd majd föl a festők külön poklát
adj enni az éhenhalt Derkovitsnak

megmosdatnak
talán zene is szól majd
anyókák mondják: milyen szép temetés
adjon az isten nekünk is ilyen
kislányok tág szemében könny lesz
asszonyok arcán riadt rémület lesz
egy darabig még szerves fájdalom lesz

hát hadd gyászoljuk egy percig halálodban halálunk
jó most sírni egy kicsit
és aztán jó elfeledni a halált
a tieddel a magunkét is
és jó újrafelfedezni az életet
a magunkéval a tied is:

a színt amelyet számunkra loptál
a fényt amelyet számunkra loptál
a mozdulatot amelyet számunkra loptál
a mosolyt amelyet számunkra loptál
az igent amelyet számunkra loptál
a nemet amelyet számunkra loptál
a hitet amelyet számunkra loptál –:
(hiszen Prométheusz vagy te is)
boldog orgazdák: hadd vegyük át

s a vágyat: kiszólni ki-nem-szólt szavaid
lépni lépetlen-maradt lépéseid
s oly súlyos életűvé válni mint te
hiszen
halál után már haláltalan az ember

(Igaz Szó, 1962/4.)

ÉPÍTŐK

Az építők a fény fiai.

Repülőgépen száll el a tavasz
a város fölött,
s leszórja a megújulás
zöld röpcéduláit:
ráakadnak az ágakra,
minden szem őket olvassa,
őket terjeszti minden száj.

Az építők a fény fiai,
s a fény anyja a tavasz.
Mindkettő a család
érdekeiért küzd,
mint jó rokonokhoz illik.

*

Az Igaz Szó 1961/3. számában közölt *Szabadság himnusza az Álom a repülőtéren* kötetben található *Sorok a szabadságról* címen megjelent vers változata.

SZABADSÁG HIMNUSZA

Patrice Lumumba emlékének

...akkor fölfordult a világ, és föld alá hulltak a csillagok,
vér csöppent a szabadság tűz szemébe –
Moszkva

Párizs

London

Berlin

Kiáltja egetverőn:

LUMUMBA!

LUMUMBA!

LUMUMBA!

Tehetik a tengert sivataggá,
a búzamezőt csontmezővé,
sírássá a mosolyt,
és éhséggé az örömet;
gyilkolni is lehet,
gyilkolni is lehet az ostobáknak,
kik nem értik, hogy ők halnak meg minden halállal –
de én előbb elhiszem, hogy a Nap forog a Föld körül,
mint azt, hogy a szabadságot meg lehet ölni egy nép
szívében –

A szabadságot nem fogja golyó;
mert a szabadság: testtelen –
a szabadságon nem fog átok:
mert a szabadság: értelem –

se kötél, se méreg, se korbács, se máglya
nem olthatja ki a fényt az emberek szeméből –:

ez a fény a szabadság

A költő
megmutatta, hogyan kell élni:
ezért tudott meghalni is –:

hogyan halálából életet tanuljon
mindenki,
kinek szívügye a szabadság.

*

A *Visszavont remény* című kötetben közli Ágoston Vilmos *Fülszöveg (Annának, nátha ellen)* 'címmel' a Szivárványló bánat kezdősorú verset. A vers *A láz enciklopédiájában* jelent meg (*Dal*) címen. Az *Élnem adjatok* kötet 1966-os dátummal az alábbi, kis különbséget mutató változatot közölte. A *Förlülnezet, Mélység-izsony, A költő mit tehet?* című versek lényegében szintén olvashatóak *A láz enciklopédiájában*, de jelentős szövegeltéréssel, ill. szövegrészletként, tehát helyet kaptak a *Versek 1966–69* fejezetben, de a *Becsüld halandó* címmel felvett rövid vers kötetnyitóként szerepel – az nem került be válogatásunkba. Az *Igaz Szó* 1967. áprilisi számában *Március* címen közölt, a *Játszhatnám* kötetben kiadatlanak jelölt vers szintén a *A láz enciklopédiájának* darabja.

ŐSZ

Szivárványló bánat
földre költözött.
Tarló őszre szállnak
birkanyáj ködök.

Dér dereng, halálos,
dermedt fürgeteg
hódítja a várost,
erjedt földeket.

Már a tél villámlik
láthatatlanul.
Hallgat a világ, míg
tavaszul tanul.

*

A *Számvetés* című verset a *Szerelmek tánc*a című kötetben olvashatjuk (1965), de Méliusz Józsefnek már 1962. április 28-án kelt levelében küldi el az “első” változatot. A cenzúrázott versből ki kellett húzni a “pelenkából szedni a szart” fűlsorát (ld. alább), amit a *Sajtóértekezlet*-beli változatba visszacsempészett. A vers az 1962-es kötetből is ezért maradt ki. “Az enyémet viszont azért nem, mert ilyet nem lehet leírni, h. pelenkából szedni a szart! Schocking! Kötetből kiesett.” [Visszavont remény, 10. levél.] A Számvetés másik idézett részletéből a zárójeles sor viszont egyik kötetben sem szerepel.

“Néha már szinte seprűszakállú bölcs vagyok:
mindent értő s mindent megértő, nagyon okos s nagyon nyugodt –
de sohasem elégedett, soha, soha, s ez az, ami
torkom bizsergeti legjobb perceimben, kiáltani, kiáltani,
hogy én nem erre szerződtem, Élet elvtárs, családi körre, nem
nyugalomra, pelenkából szedni a szart,
tizennyolc éves csodálatosságom nem ezt, nem amaszt – mindent
akart –:

[...]

Ha nem is jól van, legalább nem megy rosszul sorom.
Van meleg vacsorám, van asszonyom, fiam, van pohár söröm.
Volt, hogy kínlódni kellett; van, hogy kínlódni kell, hogy egyszer
szűnjék a kín
(mérjük magunkat álmainkkal s majd igazoljanak hús-vér álmaink).”

*

A *Sajtóértekezlet* (Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1972.) tartalma. A költő maga válogatta gyűjteményes verseskötetét, melybe bizonyos műveit nem vett föl előző köteteiből. A beválogatott költemények jórészt megegyeznek a már megjelent kötetek anyagával, az eltéréseket a Jegyzetekben lehet nyomon követni az érintett verscímeknél.

Kérvény
Keresztvetők
Kiben maga lelkihez szól
Kocsmái öregek
Az ünnep
Hétmérföldes csizma
Számvetés
Még alig alkonyodik
Hegyek, fák, füvek
Viszonylag
Ha nem vagy itt
Nyár
Följelentés
Valamikor
Planéta
Gagarin
Ákos, a festő
A tücsök és a hangya
Nap
Kávéházban
A szomszéd asztalnál
Két virágének
Ius primae noctis
Este a tömbházaknál
Ünnepek
Leányok az autón
Ragyogj
Az kesergő tengerről
Álmomban
Pénélopé
Kis, szerelmes himnuszok
Utóhang
Mozart
Beethoven
Honegger
A fekete festő
Hármasvers
Kiállításon
A festő halála
Meštrović: Jób
Bolyai János Vásárhelyütt
Álom a repülőtéren
Halál árnyéka

Bartók Amerikában
Óda
Ballada éjjel
Ami kell
(Még egyszer:) Ami kell
Határok
Sajtóértekeztet
Garabonciás
Boszorkány
Szegénylegények
Magasan
Vasárnapocska
Árnyék
Takarják be nagyapát
Vonaton
De profundis clamavi
Emeletek avagy a láz enciklopédiája
Haláltánc-szvit
A próféta
Kényszerleszállás
Napforduló
Hogyan írjunk verset
Ez a nyár

*

Pimpimpáré – Vers és muzsika gyermekeknek (Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1976.) című könyv zenei szempontú, a (Szilágyi Domokos kézírásával közölt) versek mellett Vermesy Péter által szerzett dallamok kottája található. A versek gyakran cím nélkül szerepelnek, a példázott zenei kompozíció, hangsor, szerkezet adja a címet. Így a versek a 'cím' alapján nem azonosíthatóak, ezért zárójelben az első sor olvasható. A kötet több már megjelent verset is tartalmaz, melyeket másodszor nem közöltünk. A *Pimpimpáré* teljes tartalma tehát itt követhető.

Egyszólamú énekek

Aratási mondóka (Mag, mag)
Tükör-játék (Tele kert, tele kert, fokhagyma)
Akinek a szeme kék
Külső bővülés (Csigabiga-palota)
Belső bővülés (Ez a víz kanyarog)
Háromtagúság (Tátog a tátika, lám)
Osztinató (Kukorékol makacsul)
Lassítás (Jaj, ne siess, Marikám)
Gyorsítás (Kecskeolló, kecskecske)

Forte-piano (Láncos-lobogós)
Pimpimparé
Nagy titok (Kot-kot-kot, nagy titkot)
Jó napot, fakanál
Álmos kalapács (Aluszol-e, kalapács?)
Ötfokúság (Mit eszel, Jankó?)
Lá-pentaton (Kávésfindzsa)
Dó-pentaton (Nyit a, nyit a kankalin)
Mi-pentaton (Ballag a felleg)
Szó-pentaton (Toporog a cinege)
Re-pentaton (Száll a pille, száll)
Kvintelés I. (Makkos Mókus, mogyorós)
Kvintelés II. (Esteledik már)
Május (Pirosodj, rózsa, ünnep van)
Ki erre, ki arra (Búcsúzunk az iskolától)
Csing-cseng-bong (Szalad a lovasszán)
Hóember (Seprűnyéllel, fekete szemmel)
Kirándulás (Pionírhad menetel)
Sejtépítkezés (A cicám megevett)
Végtelen dallam (Kacsavári Katalin)
Görbe tükör (Odakünn, odakünn)
Napos nap (Előbújt a tavaszi napocska)
Alteráció (Csiribiri hókonfitty)
Kecske-nóta (Esteledik már)
Télifa (Itt a délceg télifa)
Pentachord (Réten, a réten járjuk a táncot)
Fölvonulás (Lengő zászló)
Dór hangsor (Lánc, lánc, lánc)
Eol hangsor (Pislog a nap már)
Mixolid hangsor (Mordizomadta, haj, kutyafékom!)
Jón hangsor (Pattogó Panni, Puffogó Péter)
Líd hangsor (Valaha volt egy)
Fríg hangsor (Alma-, de almavirág)
Lokriszi hangsor (Nyughass, alhass, szundító)
Köztársaság (Van-e szó, mely szebb volna ennél)
Döcögős nóta (Döncige Höncike)
Tercépítkezés (Hajnali csendben)
Akusztikus hangsor (Anyá mos, apa ás)
Augusztus (Ezer nyakkendő)
Kockavár (Kocogi Kockás)
Búzamező (Búzamező, pipacsos)
Táncnóta (Mordizomadta, haj, kutyafékom!)
Kromatikus váltóhangok (Tátog a tátika, lám)

Hármashangzatok I. (Árva létra üresen áll)
Hármashangzatok II. (Árva létra üresen áll)
Éjfél (Éjfél – alig éled)

Kórusművek

Ákom-bákom I.
Akinek a szeme kék
Csigabiga palota
Tükör-játék (Tele kert, tele kert, fokhagyma)
Sejehaja (Rajzolunk az óvodában)
Olvadj, hó (Toporog a cinege)
Csiribiri (Csiribiri hókonfitty)
Tátog a tátika
Kukurikú (Kukorékol makacsul)
Eszterlánci cérnaboglya (Lánc, lánc, lánc)
Álmos kalapács (Aluszol-e, kalapács?)
Május (Pirosodj, rózsá, ünnep van)
Tükör-kánon (Anyá mos, apa ás)
Nászinduló (Csip-csup-csáp-csép)
Csing-cseng-bong (Szalad a lovasszán)
Szundító (Nyughass, alhass, szundító)
Néphadsereg (Perdül a dob)
Mese I. (Valaha volt egy)
Mese II. (Valaha volt egy)
Egyet szól, kettőt sír (Egyet szól Kata)
Kiszámoló (Egy meggy nem meggy)
Ünnep (Amiért, amiért hősök ezrinek)
Száll a kati (Száll a kati, száll)
Kockavár (Kocogi Kockás)
Kettős-ellenpont (A cicám megevett)
Egy-két-hár-négy
Liba-liba-lib
Fortyog a katlan (Tíz-húsz-ötven)
Hóhulláskor
Abrakadabra
Új kenyér (Mosolyog a nyári dél)
Nagy hegyek ormán
Őszi levél
Éjfél (Éjfél – alig éled)
Ákom-bákom II.